

**МИЛЛИЙ-МАДАНИЙ МЕРОС ТУШУНЧАСИНИНГ НАЗАРИЙ-
МЕТОДОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ****Тохиржон Хожимуродов**

мустақил изланувчи

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7144297>

Аннотация. Мақолада миллий-маданий мерос тушунчасининг мазмун-моҳияти, ушбу тушунча ва унга боғлиқ бир қатор атамаларнинг назарий-методологик жиҳатлари, ўзига хос хусусиятлари ўрганиб чиқилган ва бу борада тадқиқот олиб борган олимлар ва мутахассисларнинг фикрлари келтирилган. Шунингдек, Ўзбекистонда муостақиллик йилларида халқимизнинг бой миллий-маданий меросини англаш ва асраб-авайлаш бўйича олиб борилаётган ишлар қисқача баён этилган.

Аннотация. В статье рассматривается сущность понятия национально-культурного наследия, теоретико-методологические аспекты, особенности данного понятия и ряда связанных с ним терминов, а также представлены мнения ученых и специалистов, проводивших исследования по данной теме. Также, кратко описывается работы по осмыслению и сохранению богатого национально-культурного наследия нашего народа в годы независимости в Узбекистане.

Annotation. The article discusses the essence of the concept of national cultural heritage, theoretical and methodological aspects, features of this concept and a number of related terms, as well as the opinions of scientists and specialists who have conducted research on this topic. Also, the work on understanding and preserving the rich national and cultural heritage of our nation during the years of independence in Uzbekistan is briefly described.

Таянч сўзлар: маданият, миллий-маданий мерос, маънавият, маърифат, халқ маданияти, моддий ва маънавий бойликлар, урф-одатлар, қадриятлар, халқимизнинг миллий анъаналари.

Ключевые слова: культура, национально-культурное наследие, духовность, просвещение, национальная культура, материальное и духовное богатство, традиции, ценности, национальные традиции нашего народа.

Key words: culture, national cultural heritage, spirituality, education, national culture, material and spiritual wealth, traditions, values, national traditions of our nation.

Ўзбекистон ўз муостақиллигининг дастлабки кунлариданоқ миллий-маданий

мерос, қадриятлар ва анъаналар ҳамда маънавий масалаларига жуда катта эътибор бериб келмоқда. Халқимизнинг маънавий қадриятлари тиклангани, тилимиз, динимиз, миллатимиз ўз қадрини топганлиги, ўтмиш улуғ алломалари мероси халққа қайтарилганлиги шундан далолатдир. Маънавиятни юксалтириш мустақил Ўзбекистон давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланди. Шу муносабат билан тарихий қадриятларимизни, буюк бобокалонларимизнинг ибратли йўлларини халқимизга қайтаришга, танитишга алоҳида эътибор берилмоқда.

Миллий-маданий мерос тушунчаси ҳозирги даврда ҳам назарий, ҳам амалий аҳамият касб этмоқда. Мустақиллик йўлидан бораётган юртимизда миллий-маданий мероснинг жамият ҳаётидаги аҳамиятини атрофлича ўрганиш, ҳаётимизда умуминсоний ҳамда миллий қадриятларнинг устуворлигини жорий этиш орқали халқимизнинг етук маънавий юксалишига ҳамда мамлакатимиз фаровонлигига эришиш нуқтаи назаридан ушбу масаланинг аҳамияти янада ошиб бормоқда.

Шу ўринда гап миллий-маданий мерос тушунчаси ва унинг моҳияти, миллий-маданий мероснинг халқлар ривожига ва тараққиётидаги аҳамияти ҳақида кетар экан, аввало маданият тушунчасига, унинг ўзига хос хусусиятларига эътибор қаратиш лозим бўлади.

Маданият – жамият, инсон ижодий куч ва қобилиятлари тарихий тараққиётининг муайян даражаси. Кишилар ҳаёти ва фаолиятининг турли кўринишларида, шунингдек, улар яратадиган моддий ва маънавий бойликларда ифодаланади. “Маданият” тушунчаси муайян тарихий давр (антик маданият), конкрет жамият, элат ва миллат (ўзбек маданияти), шунингдек, инсон фаолияти ёки турмушининг ўзига хос соҳалари (масалан, меҳнат маданияти, бадиий маданият, турмуш маданияти)ни изоҳлаш учун қўлланилади. Кейинчалик “маърифатли бўлиш”, “тарбияли”, “билимли бўлиш” мазмунида ишлатилган. Тор маънода “маданият” атамаси кишиларнинг фақат маънавий ҳаёти соҳасига нисбатан ишлатилади¹.

“Маданият” арабча мадина (шаҳар) сўзидан келиб чиққан. Араблар кишилар ҳаётини икки турга: бирини бадавий ёки саҳроий турмуш; иккинчисини маданий турмуш деб атаганлар. Бадавийлик – кўчманчи ҳолда дашту саҳроларда яшовчи халқларга, маданийлик – шаҳарда ўтроқ ҳолда яшаб, ўзига хос турмуш тарзига эга бўлган халқларга нисбатан ишлатилган².

Қадимги Римда “маданият” тушунчаси “ҳаётни маънавий жиҳатдан янада яхшилашга ва тозалашга қаратилган ғамхўрлик” деган маънода ҳам фойдаланилган. Маълумотларга кўра, машхур Рим файласуфи – нотик Цицерон ҳам “руҳият маданияти” атамасини ишлатган. Европа халқларида XVIII асрнинг охирларигача “маданият” атамаси ақлий-ахлоқий маданият тушунчаси билан ёнма-ён ишлатилган. Кўриниб турибдики, “маданият” тушунчаси хилма-хил талқинига қарамай қадимдан ҳозирги кунгача ўз моҳиятини ўзгартирмаган³.

¹ Маданият: кеча ва бугун // Методик-библиографик қўлланма. Тошкент. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти. 2010. Б.6.

² Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. – Т.: Чўлпон, 1995. – Б.17.

³ Қаранг: Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 1-том. – Т., 1981.; Энциклопедик луғат. 1-том. – Т., 1990.

Европада маданият дейилганда дастлаб инсоннинг табиатга кўрсатадиган мақсадга мувофиқ таъсири, шунингдек, инсонга таълим-тарбия бериш тушуниланган (лот. cultura - ерни ишлаш, парваришlash; русчадаги “культура” сўзи ҳам шундан олинган). Маданият мавжуд мезон ва урф-одатларга риоя қилиш қобилятини ривожлантиришни эмас, балки уларга риоя қилиш истагини рағбатлантиришни ҳам ўз ичига олган. Маданиятга бундай икки ёклама ёндашув ҳар қандай жамиятга хос (масалан, Қадимги Хитойда жэнь, Ҳиндистонда дхарма).

Қадимги Италиядаги эллинлар “маданиятсиз” варварлардан ўзларининг асосий фарқини “пайдей”, яъни “тарбияланганликда” деб билганлар. Қадимги Римнинг сўнгги даврларида “маданият” тушунчаси ижтимоий ҳаётнинг шаҳар турмуш тарзини ифодаловчи мазмунлар билан ҳам бойиган ва ўрта асрларга келиб тарқалган. Бу тушунча кейинчалик келиб чиққан цивилизация тушунчасига яқин туради.

Маданият – бу инсонларнинг ижодий фаолияти туфайли яратилган моддий ва маънавий бойликлар мажмуигина бўлиб қолмай, айти пайтда у жамият тараққиётининг даражасини ҳам ифодалайди, яъни жамиятдаги билим, мезон ва кадрларнинг йиғиндиси маданиятда гавдаланади.

Фаннинг турли йўналишлари ва соҳаларида “маданият” тушунчаси тавсифига оид қуйидаги кўплаб изоҳлар мавжудлигини алоҳида кўрсатиб ўтиш мумкин:

- инсониятнинг яшаш усули;
- ижтимоий инсоннинг тўлақонли фаолияти;
- инсон томонидан яратилган муҳит;
- яхлит социал организм;
- инсоният яратган моддий ва маънавий кадрлар мажмуи;
- сунъий иккинчи табиат;
- инсон ижодий фаолияти маҳсули;
- умуман олганда жамият ва унинг сифати;
- жамиятнинг маънавий ҳолати;
- шартли белгилар тизими йиғиндиси;
- меъёр ва андозалар ва ҳоказо.

Ғарбий Европада маданият тушунчаси XVIII асрнинг охиридан эътиборан ҳозирги мазмунини касб этган бўлса-да, фақат XX асрга келиб ижтимоий ва гуманитар фанлар категориал тизимидан мустақкам ўрин олди. Кишилиқ жамиятини беқиёс кўламга эга бўлган ва доимий равишда ўзгариб боровчи маълумотларни муайян тартибга солишга ёрдам берувчи, умумлаштирувчи тушунчаларга бўлган эҳтиёжи маданият тушунчасининг кенг тарқалишига сабаб бўлди.

Европада Маърифатчилик даврида маданият ва цивилизациянинг “танқиди” вужудга келди (Ж.Ж. Руссо). Бундай “маданият” миллатларнинг бузилганлиги ва ахлоқий тубанлашганлигига тараққиётнинг патриархал босқичида бўлган халқлар ахлоқининг соддалиги ва софлиги қарши қўйилди. Немис файласуфлари бу зиддиятли ҳолатдан чиқишнинг йўлини “рух” доирасидан, ахлоқий (И. Кант), эстетик (Ф. Шиллер ва романтиклар) ёки фалсафий (Г. Гегель) онг доирасидан қидирдилар. Улар бу онг соҳаларини ҳақиқий маданият ва инсон тараққиётининг омиллари деб билдилар. Шулар

каторида XIX асрнинг охиридан бошлаб “локал цивилизация” (О. Шпенглер) деган қараш юзага келди. Бу ғоя цивилизацияни муайян жамият тараққиётининг сўнгги босқичи сифатида олиб қаради.

Америкалик маданиятшунос олимлар А. Кребер ва К. Клакхонларнинг 1952 йилдаги маълумотларига кўра, маданият ҳодисасига 164 та таъриф берилган бўлса, сўнгги адабиётларда бу соҳага оид таърифлар сони 400 дан ортиб кетди⁴.

Фан-техника тараққий топган шароитда кўпгина социологлар ва маданиятшунослар маданиятнинг ягона ғоясини изчил амалга ошириш мумкин эмас, деган қондани илгари сурдилар. Бу полицентризм, Ғарб билан Шарқнинг азалдан қарама-қаршилиги ва ижтимоий тараққиётнинг бошқа умумий қонуларини инкор этувчи назарияларида ўз ифодасини топди.

Маданиятнинг илмий, тарихий концепцияларига қарама-қарши ўларок, марксистик назария ижтимоий-иқтисодий формациялар ҳақидаги ишлаб чиқарувчи кучлар билан ишлаб чиқариш муносабатларининг ўзаро муносабати ҳақидаги қоидалардан келиб чиқиб, антогонистик жамият вакиллари маданиятнинг синфий характери ҳақидаги қоидаларни илгари сурди. Ҳар бир миллий маданиятда икки маданият борлиги ҳақидаги қараш “ҳукмрон эксплуататорлик” маданиятига “прогрессив демократик” ва “социалистик” маданият элементларини қарама-қарши қўйди. Ана шу қоидадан келиб чиқиб, мустабид совет тузуми даврида амалга оширилган “маданий инқилоб” натижасида кўпгина халқлар маданиятининг ажойиб дурдоналари йўқ қилиниб, маданий мероснинг миллий илдизлари барбод этилди.

Ҳар бир миллий маданиятнинг асосий қисмини шу миллат ўзи яратган бўлса-да, унда жаҳон халқлари яратган умуминсоний маданиятнинг улуши ва таъсири бўлади, албатта. Маданият ҳеч қачон синфий ҳодиса бўла олмайди. У барчага баравар хизмат қилади. Масалан, санъат ва адабиёт дурдоналари, меъморлик обидалари, мақомлар, фан ютуқлари ва бошқалар барчага тегишлидир.

Маданият тушунчаси, унинг мазмун-моҳияти ва маданиятга нисбатан муносабат ҳамда қарашлар ҳақидаги фикрларни баён қилишдан сўнг бевосита маданий мерос ва миллий мерос тушунчаларига ҳам тўхталиб ўтиш жоиздир.

Маданий мерос ҳақида гап кетар экан, фалсафа фанлари доктори, профессор Қ.Назаров талқинига кўра бу – авлодлар томонидан яратилган маънавий-ахлоқий, илмий, диний ва маданий қарашлар, халқ маданияти ва ижодида ифодаланган моддий ҳамда маънавий бойликларни англатувчи тушунчадир⁵.

Ҳар бир давр маданий мерос ривожига ўзига хос ҳисса қўшади. Масалан, Қадимги юнон маданияти доирасида фан, адабиёт ва санъат соҳасида яратилган нодир асарлар ва ёдгорликлар ҳозиргача инсониятни ҳайратга солиб келмоқда. Ёки бизнинг заминимизда яшаган ота-боболаримиз томонидан яратилган халқимизнинг ноёб маданий мерос намуналари Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.

⁴ Кертман Л.Ч. История культуры стран Европы Америки. – М., 1987. – С.14.

⁵ Маънавият. Асосий тушунчалар изоҳли лугати (Муаллифлар гуруҳи. Тузувчи ва масъул муҳаррир Қ.Назаров). Т.: Ғ.Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009. Б.340-341.

Каримов ўзининг “Юксак маънавият – енгилмас куч” китобида таъкидлаб ўтганидек: “Аждодларимиз тафаккури ва даҳоси билан яратилган энг қадимги тошёзув ва битиклар, халқ оғзаки ижоди намуналаридан тортиб, бугунги кунда кутубхоналаримиз хазинасида сақланаётган минг-минглаб қўлёзмалар, уларда мужассамлашган тарих, адабиёт, санъат, сиёсат, ахлоқ, фалсафа, тиббиёт, математика, минерология, кимё, астрономия, меъморчилик, деҳқончилик ва бошқа соҳаларга оид қиммабаҳо асарлар, ўлмас осори атиқалар бу қўхна ўлкада, бугун биз яшаб турган тупрокда қадимдан буюк маданият мавжуд бўлганидан гувоҳлик беради”⁶. Мамлакатимиз ҳудудида қадим-қадимдан мавжуд бўлган улкан моддий-маънавий мерос намуналари умумжаҳон меросининг ажралмас бир бўлаги сифатида дунёдаги нуфузли ташкилот Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг таълим, фан ва маданият масалалари билан шуғулланувчи махсус ташкилоти ЮНЕСКО рўйхатига киритилгани ҳам бу фикрни тасдиқлайди.

Мустақиллик йилларида халқимизнинг ана шу бебаҳо маданий меросини тиклаш, уни асраб-авайлаш ва бойитган ҳолда келгуси авлодларга етказиб бериш йўлида улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилиб, изчиллик билан давом эттирилмоқда. Самарқанд, Бухоро, Қўқон, Тошкент, Қарши, Термиз, Хива, Марғилон, Шаҳрисабз каби қўхна шаҳарларимиздаги тарихий ёдгорликлар, масжиду-мадрасалар, макбаралар, қадамжолар ҳам маданий меросимизнинг ажралмас қисмидир. Мамлакатимиз мустақиллика эришгач, мустабид тузум даврида тақиқлаб қўйилган урф-одатлар, маросим ва анъаналар, исломий қадриятлар, миллий байрамлар қайта тикланди, ўзбек тили давлат тили мақомига эга бўлди, жаҳон ва миллий маданиятимиз ривожига улкан ҳисса қўшган буюк сиймоларнинг номлари тикланиб, асарлари ҳар томонлама ўрганилмоқда, қадамжолари обод этилмоқда. Бундай эзгу саъй-ҳаракатлар бой маданий меросимизни кўз қорачиғидек асраб-авайлаш, бойитиш, келгуси авлодларга безавол етказиб беришда бекиёс аҳамият касб этмоқда.

Шу ўринда миллий мерос тушунчаси мазмун-моҳиятига ҳам эътибор қаратадиган бўлсак, унинг бевосита маданий мерос тушунчаси билан боғлиқ жиҳатлари, ушбу иккала тушунчаларнинг ўзаро бир-бирини тўлдирувчи хусусиятлари намоён бўлади.

Профессор С.Отамуродов таъбирича миллий мерос, бу – тарихий тараққиётнинг ўтмишга айланган босқичида муайян миллатнинг аждодлари ақл-заковати, қобилияти ва меҳнати билан яратилган барча моддий ва маънавий бойликлар мажмуини ифодаловчи тушунча бўлиб, ҳар бир миллатнинг миллий мероси ўша миллат томонидан яратилган моддий, маънавий ва бошқа барча турдаги меросни қамраб олади. Уларнинг айримлари умумжаҳон характерига эга бўлса, баъзилари шу миллат эътиборидаги мерос саналади⁷.

Миллий мерос миллатнинг тафаккури, дунёқараши, яратувчанлик салоҳиятининг маҳсулидир. Уларсиз яратилган ҳар қандай турдаги мавжудлик миллий мерос даражасига кўтарила олмайди ва тарихий давр давомида йўқ бўлиб кетади. Миллий мерос миллат тараққиётининг турли тарихий босқичларида вужудга келиб, миллатнинг

⁶ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – Б. 30-31.

⁷ Маънавият. Асосий тушунчалар изоҳли лугати (Муаллифлар гуруҳи. Тузувчи ва масъул муҳаррир Қ.Назаров). Т.: Ғ.Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009. Б.496.

бевосита ўзи билан боғлиқ бўлган бойлик ҳисобланади. Шунинг учун ҳам у миллатнинг ўз келажагини яратишда таянч ва тажриба манбаи бўлиб хизмат қилади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, халқимиз буюк аждодларимиздан қолган қадриятлар ва урф-одатларга, насл-насабимиз ва қонимизга сингиб кетган буюк ҳаётбахш кучга эга. Халқимизнинг бу борадаги устунлиги бутун маърифий дунёда эътироф этилганлигига урғу берган ҳолда, бугунги кунда биз ана шу қутлуғ меросга муносиб бўлиб яшаш, бу беқиёс бойликни янада бойитиб-ривожлантириш, миллий ўзлигимиз ва умуминсоний қадриятлар асосида халқимиз келажаги учун, Юртимиз таракқиёти учун астойдил ҳаракат қилишимиз даркор.

Фикримизча, миллий мерос қуйидагиларда ўз ифодасини топади:

- 1) миллий урф-одатлар, анъана, маросим, қадриятлар;
- 2) дунёқараш;
- 3) турли расм-русумлар;
- 4) дунё аҳамиятига эга бўлган кашфиётлар;
- 5) миллатдан етишиб чиққан алломалар ва улар яратган асарлар;
- 6) давлатчилик;
- 7) миллий-маданий бойликлар, тарихий ёдгорликлар ва ҳ.к.

Уларнинг ҳар бири миллат вакиллари саъй-ҳаракатлари билан асрлар давомида шакллантирилади ва кейинги авлодга мерос сифатида қолдирилади⁸.

Миллий урф-одатлар, анъана ва қадриятлар миллат ҳаётининг муайян даврида унинг кундалик турмушида юзага келади. Улар авлоддан авлодга ўтиб, кундалик ҳаётда такрорланиб, миллат вакиллариининг ҳатти-ҳаракатлари, хулқ-атвори ва кўникмаларида ўз ифодасини топади. Миллий анъаналар миллатнинг кўп асрлик ҳаётида юз берадиган турли табиий ва ижтимоий жараёнлар, этносларнинг ижтимоий-маънавий эҳтиёжлари асосида вужудга келиб, уларнинг ақлий-ижодий фаолияти негизида атроф-муҳит, табиат, меҳнат жараёнига боғлиқ ҳолда авлоддан авлодга ўтиб таракқий этган ва асрлараро аждодлар тафаккури, орзу-ўйлари, тажрибалари, ютуқлари ва бошқа қадриятларини мужассамлаштирган бебаҳо ижтимоий -маданий меросга айланади.

Миллий урф-одатлар ва анъаналарнинг узоқ муддат давомида нисбатан сақланувчанлиги ва айни пайтда, кундалик турмуш ҳаётида такрорланувчанлиги миллий мероснинг таркибий қисми бўлишини таъминлайди. Уларнинг нисбатан узоқ вақт амал қилиши, кундалик турмуш ва ҳаётда кўп иштирок қилиши миллат бирлигини мустаҳкамлашга ижобий таъсир кўрсатади. Улар орқали миллат вакиллари ўзаро маънавий яқинлашиб боради ҳамда бошқа миллатларга хос бўлмаган, фақат ўзларига хос бўлган, ўз замонида мос келадиган янги-янги урф-одатлар ва анъаналарни шакллантириб боради.

Миллий қадриятлар миллат эҳтиёжи, манфаатлари, мақсадларига хизмат қиладиган моддий ва маънавий неъматлар мажмуасини ташкил қилади ва миллий мероснинг таркибий қисми ҳисобланади.

⁸ Маънавият. Асосий тушунчалар изоҳли лугати (Муаллифлар гуруҳи. Тузувчи ва масъул муҳаррир Қ.Назаров). – Т.: Ғ.Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009. – Б. 497.

Миллий меросда миллатга хос бўлган расм-русумлар ҳам муҳим ўрин эгаллаб, улар миллат тарбиясининг маълум тизимида аниқ урф-одатлар, анъана ва қадриятларни шакллантиришга қаратилган муайян, рамзий, масъулиятли ҳаракат ҳисобланади. Расм-русумлар – миллат феъл-атворининг аниқ мақсадини кўзловчи нормаларни шакллантиришнинг энг муҳим воситасидир. Уларнинг характерли хусусияти шундаки, у аниқ мақсадни амалга ошириш томон қилинадиган ҳаракат бўлиб, урф-одатлар, анъана ва қадриятлар каби шаклланган эмас, балки шакллантиришга қаратилган амалий ҳаракатлар мажмуасини ташкил қилади.

Миллий мероснинг дунё аҳамиятига эга муҳим қисми, фан, маданият, фалсафа, техника, технология ва бошқа соҳаларда амалга оширилган кашфиётлар, ғоялар, асарлар, юксак интеллектуал маънавий салоҳият соҳиблари бўлган Муҳаммад Мусо Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино, Аҳмад Фарғоний, Мирзо Улуғбек каби аждодларимиз томонидан яратилган. Бу кашфиётлар, энг аввало, ўзбек миллатининг миллий меросидир. Дунёга машҳур Самарқанд, Бухоро, Хива, Шахрисабз каби шаҳарлар, уларда мужассам бўлган тарихий обидалар, ёдгорликлар, миллий ҳунармандчилик, шаҳарсозлик, кийим-кечак намуналари ва ҳоказолар шулар жумласидандир. Шунга қўра, миллий мерос миллат тарихи салоҳияти, куч-қудрати ва айниқса, келажагининг ўзга миллатлар ва жаҳон халқлари кўзгусида акс эттирувчи асосий воситалардан бири бўлиб хизмат қилади.

Миллий-маданий мерос шахсни ахлоқий шакллантиришнинг асосий омили бўлиб, у ҳар қандай халқнинг у ёки бу даражадаги илмий-техникавий ва интеллектуал, маориф, таълим-тарбия хизмати, турли шаклларда намоён бўладиган маданият дурдоналари, тил, адабиёт, санъат, халқ ҳунармандчилиги маҳсулотлари, ноёб тарихий ва маданий архитектура ва ҳоказоларни ўз ичига олади. Шу жумладан, ўзбек халқининг миллий анъаналари, байрамлари, удум ва одатлари, юртимизда яшаб ўтган мутафаккирларнинг маънавий мероси, ёзма асарлар, ривоят ва афсоналар, муқаддас жойлар, тарихий ёдгорликлар, мусиқа ва қўшиқлари, чолғу асбоблари, миллий ўйинлар, деҳқончилик ва ҳунармандчилик билан боғлиқ қадриятлар миллий-маданий меросимизнинг асосини ташкил этади.

Шунингдек, миллий-маданий меросимизнинг асосий ўзаги сифатида асрлар давомида шаклланган халқимизнинг ўзига хос миллий ахлоқи мавжудлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш лозим. Бизнинг миллий ахлоқимиздаги белгилар бошқа халқлар ахлоқий қарашларида муайян тарзда намоён бўлади. Маънавий қадриятларга миллий бойликлар аждодлар қолдирган миллий ахлоқий анъана, маросимлар, ахлоқий панд-насиҳатлар киради. Ўзбек халқининг маънавий қадриятларига дўстлик, ўртоқлик, меҳмондўстлик, одамгарчилик, инсонпарварлик, тadbиркорлик, саховатлилик, хушмуомалалик, жамоа ичида ўзини тута билишлик, ҳаёлилик, мардлик, самимийлик, ширинсўзлик, ташаббускорлик, тўғрилиқ, она юрт ва халқига муҳаббат, поклик, ота-она ва катталарни ҳурмат қилиш, меҳнатсеварлик, ўтмишга ҳурмат, ватанпарварлик, миллатпарварлик каби ахлоқий фазилатлар киради. Маънавий қадриятлар миллий қадриятлар негизда таркиб топади.

Миллий-маданий мерос миллий тилда яратилгани, миллий маданий-маънавий анъаналар, қарашларни акс эттиришига кўра миллатга, маълум бир ҳудудда истиқомат қилувчи турли миллатларни қамраб олиши хусусиятига кўра жамиятга, маълум бир давлат ҳокимияти амал қилиб турган даврда яратилганига кўра давлатга, инсоният тарихида тутган юксак ўрнига кўра бутун инсоният цивилизациясига хос бўлиши ҳам мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, ўзбек халқининг миллий-маданий мероси ўз ичига она Ватанимизнинг кўп йиллик буюк тарихий ўтмиши, шарқ маърифатпарварлиги, буюк аجدодларимизнинг жаҳон маданияти ва цивилизациясига қўшган беқиёс ҳиссаси ва унда тутган мавқеи, ватандошларимиз, буюк аждодларимизнинг маданият, фан, дин, адабиёт, санъат соҳасида эришган ютуқларининг жаҳоншумул аҳамияти, диёримиздаги маданият, санъат, меъморчилик, фан ва ҳуқуқ соҳасидаги бебаҳо ёдгорликлар, ўзбек миллий урф-одатлари, анъаналари, удумлари ва бошқаларни олади ҳамда уни биз ўз мазмун-моҳиятига кўра жуда кенг қамровга эга тушунча сифатида англамоғимиз лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Бобомуродов А. Ислом одоби ва маданияти. – Т.: Чўлпон, 1995. – 187 б.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – 141 б.
3. Кертман Л.Ч. История культуры стран Европы Америки. – М., 1987. – 416 с.
4. Маданият: кеча ва бугун // Методик-библиографик қўлланма. – Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти. 2010. – 254 б.
5. Маънавият. Асосий тушунчалар изоҳли луғати (Муаллифлар гуруҳи. Тузувчи ва масъул муҳаррир Қ.Назаров). Т.: Ғ.Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009. – 874 б.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 1-том. – Т., 1981. – 457 б.